

Säkerhetspolitiska aspekter på EEC

Alla vet att Östblocket hålls samman genom tvång. Om någon tviolar, behöver han bara studera Bresjnevdoktrinen eller påminna sig hur denna omsattes i praktiken i Tjeckoslovakien. En alleuropeisk säkerhetsordning är därför i dag omöjlig, skriver vår norske medarbetare redaktör Frank Bjerkholt. I väst måste man prioritera frihet och demokrati. Endast där kan man bygga en mot framtiden inriktad enhet. EEC blir i första hand en stark ekonomisk gemenskap men får även säkerhetspolitisk betydelse. USA kan frigöras från att vara en garant för Europa men EEC kan och vill inte bli ett militärt hot mot Sovjetunionen. En eventuell utveckling av EEC till en säkerhetspolitisk enhet ligger långt fram i tiden, och förhoppningen är att den europeiska gemenskapen utvecklas till en plattform för ett samarbete med Östeuropa.

Moskva kan inte dölja sitt missnöje med utvecklingen inom EEC mot ökad integration. Beslutet att börja planera en ekonomisk och monetär union före 1980 har framställts i Pravda och Izvestia som en seger för det imperialistiska monopolkapitalet. Det är bara skenbart, heter det, som den europeiska unionen utgör en motpol till den amerikanska expansionen. Men ledarna i Kreml har också snuddat vid den tanken.

Det är uppenbart, att Moskvas farhågor just gäller möjligheten att den europeiska gemenskapen utvecklas till en solid västeuropeisk ekonomisk och försvarspolitisk enhet. Den kommer nämligen att bli en stark magnet såväl ekonomiskt som politiskt för hela kontinenten. Moskva kommer att få en allvarlig konkurrent i Bryssel.

Man kan tänka sig möjligheten att Sovjet en gång får att göra med en enda västeuropeisk makt i frågor som rör kontinenten i stället för de 6 eller 10 eller 11 medlemsländerna i EEC. Kommer Sovjet att vara lika intresserat i en alleuropeisk säkerhetskonferens om EEC som enhet är en av deltagarna? För ögonblicket är svaret ovisst, då ju Moskvas tanke med en sådan säkerhetskonferens uppenbart är att gagna sina egna idéer om utvecklingen, vilka tar sikte på att hindra västeuropeisk samling. I de refererade artiklarna i Pravda och Izvestia heter det just, att bildandet av en union i väster är en isolationistisk urspårning från »en önskan hos alla europeiska folk» om ett alleuropeiskt samarbete, såväl ekonomiskt som säkerhetspolitiskt.

Spänningen i Östeuropa

Europa är fortsättningsvis ett oroligt område. Det lugn, man kan tycka existerar, är i icke ringa grad ett skenbart lugn. De då och då uppflammande oroligheter och uppror, som präglar Östeuropa – nu senast den allvarliga oron i Polen – visar att det här föreligger latenta konflikter som när som helst kan explodera. I det långa loppet är det oantagligt för en grupp länder att acceptera överhöghet från en stor grannes sida. De östeuropeiska folkens reaktion mot Sovjet förstärkes av att den inte bara är nationell utan också social. Det talas om »hungeruppror». Det kommunistiska systemet har misslyckats när det gäller att säkra en rimlig levnadsstandard till folken. Detta gäller t o m vad beträffar matvaror. Det rika jordbruksområde som Östeuropa är kan inte erbjuda tillräckligt med potatis, kött och vetemjöl. Folk vill inte acceptera detta. Man berättar, att den rumänska statschefen Ceauscescu var morgon får rapport om tillgången på matvaror på torget och priser-na. Han vet, att missnöjet med det dagliga livets villkor växer.

Fruktan för uppror och försvagning av blockets monolitiska karaktär är en konstant källa till bekymmer i Kreml och i de andra kommunistiska maktcentra. Detta är en dominerande faktor i uppläggnen av Sovjets politik. Därmed är också sagt att det finns mycket trånga gränser för avspänning i Europa. Sovjet kan icke acceptera något som försvagar kontrollen över blocket. Det ligger i sakens natur att det finns en nära förbindelse mellan avspän-

ning och liberalisering. Den ena kan inte tänkas utan den andra. Från västs synpunkt har avspänning just som ett av sina mål att främja liberaliseringen av Östeuropa. Vi har ansvar för att förbättra villkoren för folken i öster. Då makt inte kan användas som medel att nå detta mål, menar man att avspänning skulle kunna vara det. Men man hyser nu stora tvivel om huruvida detta är möjligt, då reformförsöket i Tjeckoslovakien, som ville skapa en mänsklig socialism, brutalt blev avbrutet av sovjetiska stridsvagnar.

Det ligger i sovjetsystemets väsen att inte acceptera liberalisering. Till och med införandet av marknadsekonomiska principer fruktas som ett hot mot partibyråkratiens absoluta kontroll. Den tjeckiska reformrörelsen började som ett krav på effektivitet inom näringslivet. Men friheten är en helhet. Blir den genomförd på ett område, sprider den sig till nästa. Efter ekonomernas uppror kommer författarnas. Fruktan för förändring är ett grundläggande element i Moskvas hållning. När därför Sovjet talar om avspänning och en europeisk säkerhetskonferens, är ändamålet alltid att trygga den kommunistiska basen och Östblockets enhet. Man vill avlägsna allt som kan verka hotande och upplösande på »den socialistiska gemenskapen». Denna är för övrigt säkrad genom Warszawa-pakten, vars främsta ändamål är att förhindra oroligheter och uppror inom blocket.

Östblocket har samtidigt behov av kontakt och handel med den västliga världen, därför att det inte självt har nog expertis

och kapital. Detta dubbla behov, isolering och kontakt, leder de kommunistiska länderna in i ett dilemma som de ständigt arbetar med. Knappt har de tagit ett steg i riktning mot kontakt, som t ex genom det nya avtalet med Västtyskland, förrän fruktan för konsekvenser genom påverkan från väster sätter in och bromsarna slås till. Inom ledarskiktet i Kreml pågår tydligen en konstant debatt om den taktik som skall föras, och de rivaliserande maktgrupper, som alltid existerar i ett kommunistiskt parti, kan lätt finna svaga punkter hos varandra i denna fråga. Således var Chrusjtjovs positiva utspel mot Västtyskland en av anklagelsepunkterna mot honom då han blev störtad. Och man kan vara säker på att Bresjnev-Kosygin utsättes för samma farliga kritik från den krets, som använder hänsynen till Östblockets ideologiska renhet och enhet som en plattform för att främja ett maktskifte.

Denna inre strid läcker också ut till omvärlden, då en Sovjetambassadör råkar säga att »man nu är färdig med Brandt» eller Chrusjtjovs memoarer på mystiskt sätt smugglas ut för att rikta indirekt kritik mot den sittande regeringen genom att diskreditera stalinismen.

Möjlighet till avspänning

Denna översikt över östblockets inre spänning visar att en alleuropeisk säkerhetsordning just nu är omöjlig. Hur skall man kunna skapa säkerhet på en grund, som när som helst kan explodera? Man kan inte få säkerhet och trygghet i ett område, där folkens självbestämmanderätt inte

kan realiseras. Oroligheter och uppror inom östblocket kan lätt sprida sig och inbegripa också grannländerna i väster. Det allvarligaste hindret för reell avspänning och nya säkerhetssystem i Europa ligger i det underkuvande som praktiseras i Östeuropa, som därför blir ett explosivt område.

Detta förhållande stakar också ut en gräns för avspänningen, ty dess idémässiga konsekvens, liberaliseringen, avvisas i öst. Det finns naturligtvis möjlighet för den typ av avspänning som innebär ett ständigt uppgivande av västs positioner. Detta ser man bl a i Berlinfrågan, där Sovjet icke på något sätt har uppgivit tanken på att försvaga eller eliminera de västliga positionerna i staden. Östberlin är för länge sedan integrerat med DDR. Men Västberlin skall icke på motsvarande sätt bli integrerat med Förbundsrepubliken. De västliga positionerna skall man »förhandla» om. De östliga aldrig. Och enligt det sovjetiska förslaget till dagordning för en europeisk säkerhetskonferens vill man gärna »förhandla» om en eliminering av det västliga allianssystemet och av EEC som en stark västlig enhetsskapelse.

Det är klart, att denna form av avspänning är oantaglig ur västs synpunkt. På denna sida måste man prioritera frihet och demokrati framför avspänning och man måste insistera på att avspänning skall leda till liberalisering inom Östblocket. Bara ett samarbete, som har sådana följder, kan vara till nytta för de östeuropeiska folken. Det är därför en realistisk hållning som de västliga länderna intar i

frågan om en europeisk säkerhetskonferens, när det hävdas att den bara bör hållas mot bakgrund av klara indicier om att Sovjet är berett till den reella form av samexistens, som ger upp alla expansionsplaner och bygger på folkens materiella och andliga självbestämmanderätt. En all-europeisk säkerhetsordning, som bara har till ändamål att cementera östblockets makt- och samhällsstruktur och kanske dessutom öka Sovjets inflytande i hela Europa, är förkastlig både från moralisk och realpolitisk synpunkt.

Europeisering av Europa

Från västerländsk sida måste man dra den klara slutsatsen av dessa förhållanden, att Europa som en demokratisk och på framtiden inriktad enhet nu bara kan byggas upp i den västliga delen av kontinenten. Det europeiska självmedvetandet är grundat på frihet och människovärde. Det har fört in hela världen i en civilisatorisk process. Denna känsla av att utföra en mission har inte givits upp. Den har tvärtom fått ny näring i en tid, då supermakter hotar med att dela upp världen i sina respektive intressesfärer. Såväl från politisk som kulturell synpunkt inser Europa sitt behov av att utveckla balanserande och förnyande krafter i det internationella samhället. Detta är drivkraften bakom de europeiska samlingssträvandena, även om det dagligdags och konkret mest talas om tullunioner och Werner-planer. Men denna praktiska gemenskap är bara maskineriet, som skall driva den europeiska skutan framåt som en politisk och kulturell faktor.

Denna nya »europeisering» av Europa har klara positiva följder också på det säkerhetspolitiska området. Européerna accepterar inte längre amerikanskt förmyndarskap. De vill nu själva sköta sin kontinent. De önskar inte bli dominerade av amerikanskt kapital, även om det kunde vara behagligt (jfr Kanada), och de avvisar USA:s och Sovjetunionens lust att dela Europa i sina resp intressesfärer.

Västeuropa har insett att oavhängighet förutsätter styrka. Därför har det genom EEC inlett ett samarbete, som skulle sätta Europa i stånd att ekonomiskt komma i nivå med supermakterna. Det valutasamarbete, som nu har inletts inom EEC, avser att skapa en valuta, som är lika stark som dollarn. Denna styrka skulle göra Europa till en stark faktor i internationellt samarbete.

Därmed skulle också Europa kunna avlasta från USA dess säkerhetspolitiska ansvar på vår kontinent. Detta motsvarar för övrigt en växande önskan i USA. Det utvidgade EEC bör kunna överta mycket av den försvarsförpliktelse, som USA idag har i Europa. Men just detta är ett viktigt bidrag till avspänningen. Spänningen har underhållits av stormaktskonfrontationen.

Nu skulle man kanske kunna invända, att detta nya och starka EEC bara blir en ny stormakt i stället för USA så att spänningen mellan öst och väst i Europa skulle bli densamma. Men det är inte riktigt. Naturligtvis kan inte Västeuropa bli en militär supermakt. Det intresserar sig heller inte för det. Det uppfattar sin mission i ekonomiska och politiska kategorier, icke i

militära. Även om den europeiska gemenskapen hade önskat bygga upp ett eget atomförsvar med nödvändig avskräckande verkan, kunde detta inte vara möjligt av tekniska skäl. Avståndet till Sovjet är för kort och Västeuropa för koncentrerat. Europa skulle inte kunna räkna på nödvändig varningstid för att kunna försvara sig mot ett sovjetiskt raketangrepp, och på grund av sitt begränsade område skulle det inte kunna bygga ut en möjlighet till en »second strike».

Det är alltså rent säkerhetsmässigt en diskrepans mellan ett oavhängigt Europa och Sovjet. EEC-länderna kan icke hota Sovjet. Denna diskrepans kan uppvägas genom två åtgärder. För det första har vi det förhållandet att säkerheten idag icke bara är en militär fråga utan också en ekonomisk och politisk. Ett starkt sammansvetsat Västeuropa som uppträder som en enhet kommer i och för sig att ha en avskräckande effekt. Det kommer att kunna motstå alla de former av press som en stormakt lätt frestas till inför svagare grannar.

Vidare bör det utvidgade EEC kunna hålla ett konventionellt försvar, som utan amerikanska styrkor kan vara i stånd att möta ett konventionellt angrepp. Slutligen bör Västeuropa genom avtal med USA försäkra sig om atomstrategiska garantier för att fylla också denna sida av behovet av adekvat avskräckande verkan. Detta motsvarar de garantier som Indien och Japan har behov av i sitt förhållande till Kina men som icke innebär något hot från dessa länders sida gentemot den

atomstarka grannen.

Sovjet kommer alltså inte att ha någon anledning att frukta EEC:s framtida militära möjligheter. Detta innebär också att små länder som sluter sig till Gemenskapen inte tar något steg in i ett block, som skulle vara riktat mot Sovjet. Man kan säga, att framtidens EEC intar samma position mellan supermakterna som Sverige i dag.

EEC och säkerheten

Utvecklingen av EEC i riktning av en säkerhetspolitisk enhet är i dag ännu bara en önskan. Men det ligger i den pågående integrationens väsen att den ständigt starkare intressegemenskapen som utvecklas inom EEC nödvändigtvis leder fram till frågan om säkerhet för denna gemenskap. Man har redan insett, att EEC behöver koordinera medlemmarnas utrikespolitik. Ju mer intressena inåt blir identiska, desto större blir behovet av att uppträda likartat utåt. Efterhand som de europeiska staterna avvecklar sina förpliktelser i avlägsna länder efter avkoloniseringen, blir det lättare att dra upp linjerna för en gemensam europeisk utrikespolitik.

Den ökande integrationen i Västeuropa kunde göra ett intryck av att man hade glömt Östeuropa. Men det är icke fallet. Då det byggs upp en europeisk enhet, som bryter konfrontationen mellan supermakterna, har den europeiska gemenskapen skapat en plattform, som kan knyta också de östeuropeiska staterna till ett samarbete på europeisk grundval allt eftersom de ser sig istånd att följa sina nationella in-

tressen, dvs frigöra sig från sovjetiska diktat.

Från sovjetisk maktpolitisk synpunkt kan man naturligtvis beklaga, att det vakuum som uppstår efter nedtrappningen av den amerikanska närvaron i Europa icke fylls av Sovjet utan av en livskraftig europeisk enhet. Men för den som önskar en framtid för Europa, präglad av demokrati och liberalism, är det nödvändigt att sätta styrka bakom dessa värden. Det är vad den europeiska gemenskapen gör. Sovjet måste finna sig i ett starkt Väst-europa och samarbeta med det.

Det ligger en speciellt positiv aspekt i denna utveckling, nämligen att Västtyskland som den ledande makten på kontinenten kan utvecklas inom en europeisk ram, så att möjligheten för en ny tysk nationalism är eliminerad. Detta är av värde också för Östeuropa. Man skulle annars lätt kunna tänka sig ett framtida samarbete mellan de två tyska staterna, som åter skulle vilja etablera ett nationellt maktcentrum mitt i Europa. Historien skulle upprepa sig. Den europeiska gemenskapen

förhindrar detta och ger utvecklingen i Europa en ny och konstruktiv inriktning. Det eventuella samarbete som skulle kunna utvecklas mellan EEC och de östeuropeiska länderna, inklusive DDR, kommer att ske på multinationell eller federal bas, som eliminerar frestelsen till nynationalism.

Den västeuropeiska enheten med egen utrikes- och försvarspolitik kommer som framtidsperspektiv ha positiva alleuropeiska verkningar. Den kommer vidare att stärka den internationella balansen genom att införa ett nytt och betydande element i det internationella samarbetet. Detta Europa skulle kunna erbjuda delar av den afro-asiatiska världen ett partnerskap, som kunde bryta upp supermakternas intressefärer, vilka skapar spänning. Speciellt bör Europa kunna bli den naturliga samarbetspartnern för de afrikanska länderna och länderna i Mellanöstern. Assuandammen och Tanzan-järnvägen kunde ha varit byggda med europeiska medel – om det förenade Europa hade existerat då. Men Europa kan ännu ta igen det försummade.